

جنبش نرم افزاری یا نهضت تولید علم و اندیشه

دکتر حمید حسینی

محقق و مدیر

چونستانگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

صدها سال پیش، این جمله توسط شخصیتی بزرگ، مهندسی شد که «توانا بود هر که دانا بود». او دانایی را شرط توانایی دانست و امروز دانایی، قدرت است و قدرت، دانایی. البته دانایی، مقدمه توانایی است و در این رهگذر، علم، ماده خام دانایی است. دانا، کسی است که متصف به دانش است. کسی که بار دانش را به دوش می کشد. انسان دانا هم ملتزم به دانش است، هم متصف به آن. دانایی، به مجموعه اطلاعاتی اطلاق می شود که توسط توانایی، تجربه و دانش در انسانها جلب و جذب می شود تا بتوانند به کمک و مدد آن، مسایل و امور خود را حل کنند. بشر امروز، در اقیانوس اطلاعاتی و علمی، غوطه ور است و می بایست در این رهگذر، آشنایی توانا باشد. چرا که عصر، عصر شناوری انسانها است و هر که آشنا نباشد حتماً غرق خواهد شد. او می بایست حرکت کند، تلاش جانانه نماید، که اگر ایستاد، غرق نشده، به فسیل تبدیل خواهد شد.

جنبش نرم افزاری چیست؟

علم و فکر جدید. بنابراین یک جنبش و تلاش ملی و همگانی است در عرصه عملی، به نحوی که محصول آن، ایده نو و افکار بکرو ناب باشد. حقیر، نقطه آغاز جنبش نرم افزاری را، فرایندی می دانم که از ته دل آن، فلسفه ای استخراج گردد که بعد زمینی را سامان دهد و ارتباط انسان زمینی را با آسمانها و ملکوت تسهیل نماید. می

به نظر نگارنده مقاله، جنبش نرم افزاری تحولی حساب نشده است در حوزه فکری، برای تولید و اجتهاد علمی، به جنبشی اطلاق می شود که هدفدار، آگاهانه، دارای تئوری و ایدئولوژی خاص است. جنبش نرم افزاری یعنی باور کردن، خلق اندیشه نو، تولید

از ثمرات نهضت تولید علم و جنبش نرم افزاری، تولید علم و فکر است. رشد ملت ها، تابع میزان توان علمی آنهاست. ملت عقب مانده از علم، آینده روشنی نخواهد داشت. ثبات سیاسی، اجتماعی و اقتصادی لازمه تولید علم است. جامعه گرفتار هرج و مرج، چه از نقطه نظر سیاسی، چه اجتماعی و چه فرهنگی و اقتصادی، به پیشرفت علمی و معرفتی نائل نمی شود

گویند، رنسانس، تمدن مادی انسان را از آسمان به زمین کشاند و من می گویم، هنر انقلاب اسلامی ایران، به رهبری امام راحل (ره) ، این بود که انسان زمینی را که هویت زمینی دارد به آسمانها پیوند داد. مراد ما، از جنبش نرم افزاری، برداشتن گام های بلند، در عرصه ای که به معرفت، فرهنگ و علم، در مقیاس اجتماعی تعلق دارد، است. مغز، فکر و اندیشه در انسانها، جایگاهی اصلی دارد. جنبش نرم افزاری در یک جامعه پویا مانند ایران مقتدر و بزرگ، چنین جایگاه و منزلتی دارد.

ثمرات جنبش نرم افزاری :

از ثمرات نهضت تولید علم و جنبش نرم افزاری، تولید علم و فکر است. رشد ملت ها، تابع میزان توان علمی آنهاست. ملت عقب مانده از علم، آینده روشنی نخواهد داشت. ثبات سیاسی، اجتماعی و اقتصادی لازمه تولید علم است. جامعه گرفتار هرج و مرج، چه از نقطه نظر سیاسی، چه اجتماعی و چه فرهنگی و اقتصادی، به پیشرفت علمی و معرفتی نائل نمی شود. باید عرض کنم که تولید علم و اطلاعات علمی، در عرض سه دهه اخیر، به اندازه پنجاه قرن گذشته بوده است. ما الان، با فوران علمی اطلاعات، روبرو هستیم و عصر دانایی انسانها، که اصطلاحاً به آن انفجار اطلاعات و انقلاب ارتباطات، می گوئیم. راستی آیا این همه تولید علم، به فرزاندگی انسان ها منجر خواهد شد؟ آیا از مشکلات مادی و معنوی انسانها خواهد کاست؟

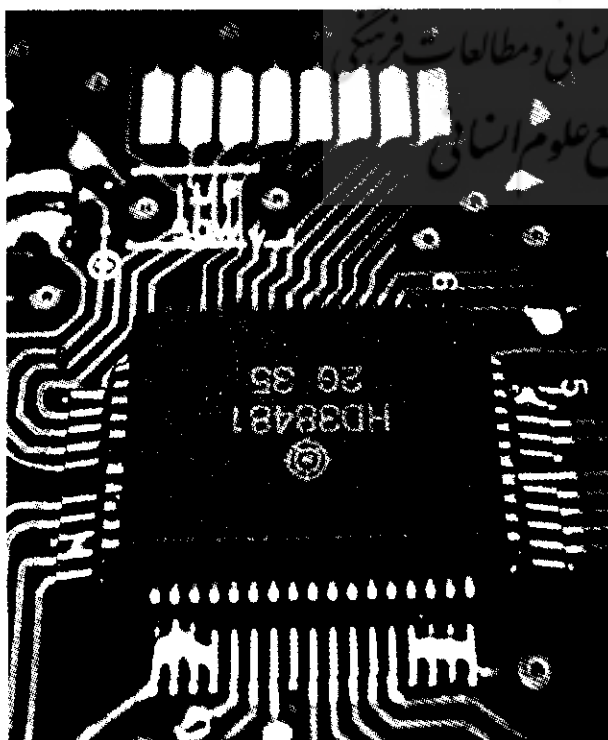
آقای پستمی، سخن جالبی دارد که در اینجا لازم است بیاورم. ایشان می گویند: «انسان دیرروز یک کوزه اطلاعات داشت و احساس سیرابی می کرد و امروز در میان امواج خروشان علم و اطلاعات، احساس تشنگی و اضطراب می کند. رقابت امروز جهان، بر سر علم و اطلاعات است. چراکه اطلاعات علمی، درونمایه جوامع است و سیل اطلاعات هم، به قطره تبدیل شده است. عرض کردم که ثمره جنبش نرم افزاری، تولید علم و فکر است، چراکه هدف از آن همین است. تولید علم در جهان اسلام، در گذشته، به حدی بوده که آن را معجزه مسلمانان نامیدند. البته تولید علم، تکرار علم نیست. می بایست علوم تولید شده، نو، تازه و جدید باشند. ضمناً تولید علم را نباید با ترجمه علم اشتباه کرد. عده ای معتقدند که نباید به ترجمه اصالت داد، چون در جهت خلاف جنبش نرم افزاری است. در این رهگذر، نباید فقط حافظه ما کار کند، عاقله ما هم، باید فعال باشد و تلاشگری کند. هر تولید فکر و علم کننده ایرانی و هر پژوهنده، باید از خود این سؤال را بکند که من به چه می اندیشم نه اینکه بگوید، آنان به چه می اندیشند؟! نرم افزار هم، در حکم مغز سخت افزار است و مراد از جنبش نرم افزاری، برداشتن گام های بلند در عرصه ای که به فکر، معرفت، فرهنگ و علم در مقیاس اجتماعی تعلق دارد، است. جا دارد، شمه ای از مقوله نظریه پردازی و تولید علم را، در این بخش از مقاله بیاورم.

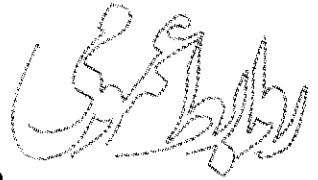
نظریه پردازی و تولید علم

نظریه پردازی به معنای مشاهده و آزمایش و سپس نتیجه گرفتن نیست. نخستین عامل در تولید علم که نقش اصلی را بازی می کند، نیروی تخیل است، همان نیروی آفریننده انسان، عامل دیگر، که به نظرم بسیار مهم است، بستر و زمینه مناسب، یعنی همان فضای پویای علمی که نیروی آفریننده انسان را شکوفا و بیدار می کند، است. انسان، ذاتاً پژوهشگر است. یکی از دانشمندان می گوید، موجودات جهان از یک سلول گرفته تا انسان، همه، به طریقی مسأله حل کن هستند. به این معنا که برای حفظ بقای خود و گذر کردن از خطرهای پیش رو، گریز گاه می یابند و راهیابی می کنند. ما مجموعه ای داریم به نام علم، که برای خود اصولی دارد. این اصول را نظریه هم می گویند و در حقیقت، علم بر همین نظریه ها بنا می شود. وقتی علم گسترش می یابد، چه بسا ما، بعد

مآخذ علمی: تخصصی روابط عمومی ایران
شماره ۵۶ @ دی ماه ۱۳۸۶

ما به کمک جنبش نرم افزاری، نیازهای بشر را برطرف خواهیم ساخت. چنان پیامبر اعظم مان که ده سال، در مکه، مهندسی ذهن کرد و ده سال، در مدینه، مهندسی رفتار. ما نیز به تبعیت از معظم له، بازسازی ذهن انسان ها را که ضرورت انگار ناپذیر عصر دانایی است، پی خواهیم گرفت

از این، نظریه جدیدی نداشته باشیم، ولی نتیجه های جدید را می توان از نظریه ها و ابزارهایی مانند ریاضی و منطق به دست آورد. علم گسترده است ولی نمی توان نظریه ای را یافت که اصل مطلق داشته باشد. با این حال، علم بر اساس همین نظریه های چند جمله ای و حتی چند کلمه ای، تولید می شود. بنابراین نظریه، غیر از علم است. دیگر آنکه، علم عرض عریضی دارد ولی نظریه محدود است و شاید چند جمله بیشتر نباشد.

آیا مسأله یابی هم نوعی تولید علم است؟ خیر، مسأله یابی را نمی توان تولید علم دانست. در واقع تولید علم، بعد از پیدا کردن پاسخ است. یعنی به مسأله ای که یافته ایم پاسخ دهیم. تا این پاسخ که در قالب نظریه است، داده نشود، از تولید علم نیز خبری نیست. البته تولید علم، وامدار مسأله است ولی خود مسأله نیست. خود مسأله، بخش مهمی از کار علمی است ولی تولید علم نیست، علم هم نیست، البته خدمتگذار علم هست.

علم چیست؟

علم وسیله ای است، برای آگاهی و دستیابی به تازه های دنیای امروز و ابزاری است که انسان ها با مجهز شدن به آن، می توانند زندگی روزمره خود را ارتقا بخشند، علم، ترکیبی سیال از آگاهی و اطلاعات و دانش صریح و ضمنی ماست. علم، به معنی دانایی و آگاهی نیز هست. در کتب قدیمی، تعریفی از علم داده اند؛ العلم صوره و حامل من الشيء عند العقل (علم چیزی است که می توانیم آن را در اندیشه به صورت تئوری بازگو نماییم). علم یعنی دانستن، دانستنی معرفتی... مجموعه ای از روش هاست که از طریق آنها، دانش ها مورد تأکید قرار می گیرند. آن ها را به عنوان یک فرایند شناختن به حساب می آورد. فرایند حرکت از جهل و نا آگاهی به سوی آگاهی و شناخت است. ما دو نوع علم داریم؛ علم حصولی یا اکتسابی که ثمره تفکر عقلی و برهانی است. این نوع تفکر، عبارت است از حرکت ذهن به سمت مجهول، از گذرگاه معلوماتی که ضرورتاً به کشف مجهول می انجامد. و علم حضوری که محصول شهود قلبی است و توجه قرآن نیز به این علم بیشتر است. برای تولید علم، لازم است از تلفیق هوشمندانه تفکر با فناوری اطلاعات و ارتباطات ICT در چارچوب مدیریت دانش بهره بگیریم که مبتنی بر ۵ اصل حیاتی است:

۱. اصل توجه به جایگاه رفیع کرامت انسانی به عنوان خلیفه الله،

۲. اصل استقلال علمی،

۳. اصل استعلا علمی،

۴. اصل تأمین آرامش دل،

۵. اصل معرفتی شدن مراکز علمی،

تمدن بدون علم، نمی تواند شکل بگیرد و تولید علم، یعنی به وجود آوردن و مطرح ساختن چیزی که تا به حال مطرح نبوده، یعنی تئوری سازی، تئوری که به خلق بیانجامد. علم و مشتقات آن، بر حسب اهمیتش، هزار بار در قرآن آمده است. در جنبش نرم افزاری، علم یعنی رسیدن به اوج دانایی. این دانایی وقتی که در لایه ها و سطوح مختلف اجتماع، توزیع شود یکی از کارکردهای دانشگاهها که بومی سازی علم است، تبلور می یابد.

بومی سازی علم :

بومی شدن علم، به معنای پذیرش برخی ملزومات فلسفی است که خود از علم بر نمی آید. بومی کردن علم به این معناست که ما بتوانیم، علم را مطبوع سازیم، یعنی آن را به کالبد فکر و اندیشه ببریم و با طبع خودمان محک بز نیم و اندیشه های القا شده را از خودمان دور کنیم و با ایده هایی که خود می سازیم به راهکارها و ایده هایی جدید بپردازیم. اینجاست که اولین کلید مطبوع کردن علم و کاربردی نمودن آن زده می شود. برای بومی کردن و بومی شدن علم، پنج شرط اساسی الزامی است:

۱. تعهدی پرشور،

۲. حمایتی بخشنده،

۳. امنیتی تضمین شده،

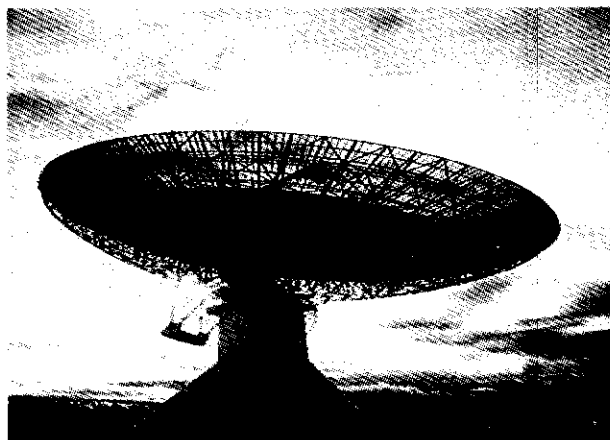
۴. استقلال نهادهای علمی،

۵. جنبه بین المللی دادن به پژوهش ها،

ثمره دوم نهضت و جنبش نرم افزاری، تولید فکر و اندیشه است. به ما گفته اند، اول اندیشه وانگهی گفتار. چرا که اندیشیدن، بالاترین علم است. فکر، چیزی بیش از عمل ذهن ما انسان هاست. تفکر، در واقع همه هستی ماست، هزاره سوم، به تحول فکری و اندیشه ای انسان ها، نیاز بیشتری دارد و نه تحول در ابزارها. چون عصر، عصر دانایی است. مولوی می فرماید: «ای برادر تو همه اندیشه ای... فکر ما، جسم ما را کنترل می کند. هدایت می کند. تفکر همه، جوهر هستی ماست. فکر ما و اندیشه ما، آینده ما را خواهد ساخت. تلخی ها و شیرینی های آینده ما با تفکرات و اندیشه های ما رقم خواهد خورد. امروزه دنیای هر کس، به اندازه دنیای فکر و دانایی اوست. اصلاً آدمی، ساخته افکار و اندیشه های خود است. ما می بایست مشکلات امروز بشریت را، با فکر و اندیشه های زلال خود، مرتفع نماییم. سعی کنیم فاخری و عظمت در اندیشه و فکرمان باشد، نه در آنچه که تولید می کنیم و می نگریم. لذا دوراندیشی، راه درست است و نه دیر اندیشی، چون سرعت علم، به چند ساعت رسیده است. دنیای امروز ما، دنیای رقابت اندیشه هاست. اطلاعات ناب است که فکرها را تولید می کند. می بایست با تفکر اهل بیت عصمت سلام الله علیهم اجمعین، طوفان

انسان دیروز یک کوزه اطلاعات داشت و احساس سیرابی می کرد و امروز در میان امواج خروشان علم و اطلاعات، احساس تشنگی و اضطراب می کند

کشف فرصتها، رویکرد مشکل محوری را عقب خواهیم راند و فضا را، برای ایجاد باروری رویکرد فرصت محوری، مهیا خواهیم ساخت و به یاری خدا، آینده از آن ماست، آینده ای روشن و پرامید که در آن رایحه حکومت حقّه بقیة الله اعظم (عج) و عدالت جانانه او، مشام جان را عطرآگین خواهد ساخت، این شاء الله. و در پایان عرایضم، پایه ها و اساس نهضت تولید علم را حضورتان عرض می کنم:

- ۱- آزاد اندیشی،
  - ۲- تحقیق و پژوهش،
  - ۳- نقد و انتقاد پذیری،
  - ۴- جرأت و جسارت علمی،
  - ۵- اعتماد سازی،
  - ۶- مناظرات علمی،
  - ۷- تفکر پویا و ارزشی،
  - ۸- تجلیل از نخبگان،
  - ۹- ترغیب و تشویق،
  - ۱۰- حضور عالمان و جهاد علمی آنان،
- و....

منابع:

۱. صبری حلوائی. حمید، «نهضت تولید علم و اندیشه»، زمستان ۸۴، واحد تحقیقات و آموزش صدا و سیما، مرکز تبریز.
۲. ابراهیم آبادی، حسین، «دانشگاه و تولید پژوهش های علمی»، روزنامه همشهری، ۱۸ اسفند ۸۱.
۳. ابوطالبی، محمد مسعود، «جنبش نرم افزاری نیاز امروز جامعه ما»، روزنامه ایران، آبان ۸۲.
۴. افروغ، عماد، «زیر ساخت های نظری جنبش نرم افزاری».
۵. سبحانی، محمد تقی، امینی، علی رضا، «ساختار تولید علم؛ پژوهش حوزه، سال سوم ش ۱۲، ۱۳۸۱».
۶. جوادی، محمد، «موانع رشد علم در ایران»، روزنامه قدس، ۴ شهریور ۸۲.
۷. داعی نژاد، محمد علی، «جنبش نرم افزاری»، روزنامه رسالت، ۹ دی ۸۲.
۸. عباسی، حسن، «ما در آینده طوفان علمی داریم»، روزنامه جوان، ۸۲/۱/۲۰

فکری و اندیشه ای به پا کنیم. امروزه کشور سوئد، بالاترین دانایی را و آنگولا، پایین ترین را دارند. ما، با فقر اطلاعات مواجه نیستیم. قریب به پنجاه هزار صفحه، تولید علم داریم. مشکل امروز ما، ارائه آن به جوامع بشری است. تولید اندیشه و فکر بر اساس نیاز بشر و برای شکل گیری یک تمدن بزرگ فاخر و اسلامی است. ما در تمدن بزرگ اسلامی آینده، به کمتر از خلافت خدا رضایت نخواهیم داد. امروز، برای مهندسی تمدن اسلامی، به تولید فکر و علم نیازمندیم.

ما برای ابراز و اعلام کارآموزی مان به جهان، نیازمند به یک تلاش همگانی و یک جهاد فکری و علمی گسترده هستیم. از همه پتانسیل ها و استعداد های موجود کشور اسلامی مان، اعم از سخت افزار و نرم افزار، بهره خواهیم جست و به نبوغ علمی و فکری، یکبار دیگر خواهیم رسید. ما با به کارگیری تفکر جانانه و منطق جدید ساخت و ساز، که مطابق با پایگاه اعتقادی ماست، قدرت جوابگویی به نیازهای جوامع جهانی بشری را، یکبار دیگر خواهیم یافت. ما به کمک جنبش نرم افزاری، نیازهای بشر را برطرف خواهیم ساخت. چنان پیامبر اعظم مان که ده سال، در مکه، مهندسی ذهن کرد و ده سال، در مدینه، مهندسی رفتار. ما نیز به تبعیت از معظم له، بازسازی ذهن انسان ها را که ضرورت انکار ناپذیر عصر دانایی است، پی خواهیم گرفت. ما نظامیه بغداد و نیشابور، ربع رشیدی تبریز، دارالفنون تهران و گستره حوزه معرفتی امام صادق (ع) را، با هنر دانشمندان این عصر، احیا خواهیم کرد و جا برین حیان ها، زکریای رازی ها و فارابی های زمان را، یکبار دیگر، به قیام و کوشش جهادگونه علمی و فکری و معرفتی دعوت خواهیم کرد و غایت جنبش نرم افزاری را که اعتلای بشر است، محقق خواهیم ساخت. به یاری خدا، ما آینده ای تابناک و روشن داریم. شیعه و تفکر علوی و فاطمی و مهدوی، منتصر است. و جان کلام اینکه، آینده در حال ساخته شدن است و آینده را نخبگان و دانشمندان طراحی کرده و شکل خواهند داد. ما با مطالعات در قالب آینده پژوهشی و تحقیقات پیرامون آینده، متخصصان آینده پژوه را که به دنبال آینده ای روشن و بهترند، به پی ریزی برای مطلوب ترین آینده، فراخوانی می کنیم. چرا که آینده پیش روی ما، سرشار از فرصت هاست، فرصت های جذاب و باورنکردنی. لذا برای

